

Slavomil Hejný (1924–2001)

Čtenářům *Živy* můžeme připomenout, že RNDr. Slavomil Hejný, DrSc., byl v letech 1973–96 pokračovatelem Alberta Piláta jako vedoucí redaktor (resp. předseda redakční rady) našeho časopisu. Byl vědeckou i existenční záštitou jak *Živy*, tak jeho redaktorů. Členové redakční rady spolu s výkonnými redaktory (nyní šéfredaktory) by mohli vyprávět, co vše za minulého režimu vadilo cenzorům. Připomeňme alespoň jednu perličku týkající se českých jmen živočichů, např. šštinátec kubánský, nebo rodové jméno rus – protože by se mohla stát hanlivými příměry, muse-la z textů zmizet.

Vrátíme se však na počátek Hejného profesní dráhy. Narodil se 21. června 1924 v Lidmání u Kamenice nad Lipou, v okrese Pelhřimov. Maturoval v Písku na klasickém gymnáziu r. 1943. Členem Československé (za nacistické okupace České) botanické společnosti (ČSBS) se stal jako gymnazista r. 1942. V r. 1944 absolvoval Rybářskou školu ve Vodňanech a v posledním období okupace pracoval jako pomocná síla v Poříčním rybářském ústavu. Po znovuzřízení vysokých škol studoval na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, která mu v r. 1948 udělila titul RNDr. Dizertace o vegetaci protivínských a vodňanských rybníků byla úspěšným vstupem do jednoho z hlavních okruhů jeho zájmu.

Po ukončení studia působil jako asistent dále na PřF UK a v r. 1953 nastoupil na místo odborného pracovníka do Ústředního výzkumného ústavu rostlinné výroby v Praze – Ruzyni. Zde napsal svou kandidátskou práci (obhájil r. 1956), která se týkala plevelů na jihoslovenských rýžových polích – poloprovozně se tam tenkrát zkoušelo pěstovat rýži. Hejného kniha založená na dizertaci a vydaná v němčině v Bratislavě (1960) má dodnes velkou hodnotu jako souhrnný zdroj informací o aut-ekologii střeoevropské vodní a bažinné vegetace. Práce v zemědělském výzkumu také přispěla k vyhranění jeho vědeckého zájmu o synantropní botaniku a praktickou aplikaci botanických věd v uplatňování ekologických postupů při řešení problémů soudobé zemědělsko-průmyslové krajiny.

Nástupem do někdejší Geobotanické laboratoře ČSAV v Průhonicích r. 1956 začíná nejuvýznamnější období vědecké a organizační činnosti S. Hejného. Spolupracoval na geobotanické mapě českých zemí a později Slovenska, pokračoval ve studiu rybníční a synantropní vegetace. Po reorganizaci Biologických ústavů ČSAV se v r. 1962 stal ředitelem nově vznikajícího Botanického ústavu (BÚ). V této funkci setrval 28 let. Dlouhá doba v čele významného a postupně jeho zásluhou vzrůstajícího ústavu v Průhonicích, Brně a Třeboni se kryla s obdobím obtížné politické atmosféry, v níž ředitel i vědecký pracovník S. Hejný čestně obstál. BÚ ČSAV měl to štěstí,

že „zaštítěn“ svým ředitelem mohl v ne-svobodném režimu produktivně pracovat, včetně éry normalizace po r. 1970. Díky jeho zásadě stavět potřeby vědy před politické zájmy se stal azylem pro odborníky, kteří byli vyhánáni z vysoké školy (Jan Jeník), nebo šikanováni po propuštění z vězení (Josef Svoboda, Josef Petr Ondok), i jako politicky „nespolehlivé“ osoby (Dagmar Dykyjová, Hanuš Ettl, Jiří Komárek).

Láska k vodám a mokřadům vůbec vústila v rozhodnutí S. Hejného založit Hydrobotanické oddělení BÚ v Třeboni v r. 1971 (*Živa* 2012, 2: XXXIII–XXXIV), což bylo prozíravé i vzhledem k potřebě zabývat se vzrůstajícím ohrožením vod a mokřadů odvodňováním a eutrofizací. Podpořil a sám se účastnil vytváření nového oboru – ekologie mokřadů při řešení úkolů Mezinárodního biologického programu (IBP), přičemž se vzájemně prolínaly hydrobotanické výzkumy cévnatých rostlin a řas i sinic. Založení oddělení antropofyt, které se zabývalo rostlinnými druhy a společenstvy na člověkem ovlivňovaných stanovištích, bylo dalším jeho počinem.

Zvláštní podporu věnoval Ekologickému oddělení v Brně, jehož program se soustředil v letech IBP (1965–74) na výzkum struktury a ekosystémových funkcí luční hydrosérie v dolním Podyjí, a také pobřežního ekotonu Lednických rybníků. Později, v programu UNESCO Člověk a biosféra (MaB), se oddělení zaměřilo na studium travinných ekosystémů v pramenné oblasti Vysočiny. Spolu se svými spolupracovníky, zejména D. Dykyjovou, J. Jeníkem a Stanislavem Přibílem, prosadil schválení podkladů k vyhlášení CHKO a Biosférické rezervace Třeboňsko.

Se skupinou odborných pracovníků se S. Hejný intenzivně staral o průhonický zámek a park, máje na mysli mimořádnou hodnotu parku – dendrologickou, ale také kulturní a estetickou. Od r. 1972 byl členem korespondentem ČSAV a r. 1984 se stal akademikem. Jeho členství v ČSAV bylo samozřejmě výhodné pro organizace, jež vedl, zejména pro BÚ ČSAV a ČSBS jako vědecké společnosti při ČSAV. Při vstupu do Společnosti S. Hejný nemohl tušit, že se stane na dlouhá léta (1976–90) jejím předsedou, v uznání jeho zásluh mu ČSBS udělila v r. 1989 čestné členství. Byl též členem a posléze předsedou vědeckého kolegia ČSAV organismů, populací a společenstev, členem ediční rady Nakladatelství Academia aj. Úzce spolupracoval se slovenskými kolegy a stal se členem redakčních rad několika domácích a zahraničních odborných časopisů.

Jako ředitel ústavu a předseda ČSBS musel S. Hejný v totalitním režimu vytrvale obhajovat mezinárodní styky československých botaniků, kteří na tehdejší dobu často vyjížděli do středisek světové vědy a na mezinárodní vědecká setkání. Podporoval

československou účast v IBP a naše zapojení do mezivládního programu UNESCO Člověk a biosféra, a usiloval o přistoupení Československa k Ramsarské úmluvě na ochranu mokřadů. Byl také dlouholetým členem International Society for Vegetation Science a viceprezidentem Association of Aquatic Vascular Plant Biologists.

Přestože jeho robustní postava působila někdy i drsným dojmem, spolupracovníci dobře věděli, že se za tímto zevnějškem skrývá laskavá duše člověka, životem často těžce zkoušeného a pamatujícího na dobro botaniky i lidí, za něž nesl odpovědnost.

Bibliografie S. Hejného registruje kolem půl tisíce publikací. Autorsky nebo editorovsky se podílel na vzniku 20 knižních titulů, z nichž čtyři vyšly v ruštině a čtyři v angličtině. Nelze nepřipomenout jeho zakladatelský vklad do monumentálního díla *Květenu české (socialistické) republiky* (spolueditor prvních tří dílů, 1988, 1990 a 1992). Zasloužil se také o vznik časopisu *Folia Geobotanica et Phytotaxonomica Bohemoslovaca* v r. 1966 a stal se jeho prvním vedoucím redaktorem. Podílel se i na vzniku edicí *Vegetace ČSSR a Živou přírodou*, vydávaných v Nakladatelství Academia Praha (od r. 1965, resp. 1977). Významné je množství hesel v *Naučném slovníku zemědělském*, jež zpracovával v posledním období života. Bohatá byla Hejného činnost ve vědeckopopularizačním tisku a v rozhlase; jen v *Živě* vyšlo s jeho jménem 38 článků.

Hejného herbářové položky (asi 20 tisíc) jsou uloženy v herbáři Národního muzea v Praze, menší množství v herbáři Slovenského národního muzea v Bratislavě a dalších kolekcích – např. v nově vzniklém herbáři Jihočeského muzea v Českých Budějovicích a v BÚ AV ČR, v. v. i., v Průhonicích. Jeho obsáhlá knihovna byla rozdělena do několika skupin. Podstatná část je uložena v BÚ AV ČR v Průhonicích (převážně flóra a vegetace různých oblastí světa) a v Úseku ekologie rostlin tohoto ústavu v Třeboni (publikace s tématem biologie, ekologie a geografie vod a mokřadů). Publikace týkající se aplikované biologie a nebotanických oborů uchovává knihovna Jihočeské univerzity a ústavů Akademie věd v Českých Budějovicích. Počty knih a separátů nebyly přesně evidovány, odhaduje se, že zanechal asi 10 tisíc knižních svazků a zhruba 30–40 tisíc cizojazyčných separátů. S. Hejný byl od mládí čtenářem rusky psané botanické literatury, zejména sovětské, a nashromáždil velký počet titulů v ruštině. Tento soubor je uložen v BÚ AV ČR a částečně v knihovně Jihočeské univerzity a ústavů AV ČR v Českých Budějovicích. Velmi cennou položku jeho pozůstalosti tvoří několik set terénních zápisníků, které pečlivě chronologicky řadil od r. 1946 téměř až do závěru svého života. Jejich podstatná část je uložena v BÚ v Průhonicích a čeká na své využití. Zemřel 22. června 2001 (viz *Živa* 2001, 4: XLIX–L).

Úsek ekologie rostlin BÚ v Třeboni, spolu s dalšími jihočeskými odbornými institucemi, pořádá od r. 2002 každoročně dvoudenní seminář na paměť Slavomila Hejného, kde se hydrobotanici včetně algologů a mokřadní ekologové navzájem informují o výsledcích svých prací, o poznatcích z cest a konferencí a novinkách v ochraně a revitalizaci mokřadů.